

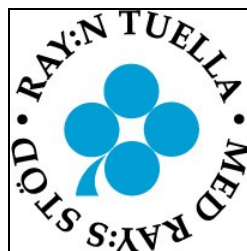
Valitsen itse Ehkäisevän päihdetyön hanke 2006 – 2008

Raportti vuodelta 2007

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ, Raittiustoimisto, Kirkkokatu 6, 53100 LPR
www.lappeenranta.fi/raittiustoimi

Elämäni Sankari ry, Hämeenkatu 45, 05831 HYVINKÄÄ
www.sankarit.net

Raportin koonnut: Petri Kylmänen

Valitsen itse – ehkäisevän päihdetyön hanke vuonna 2007

Tässä vuosikatsauksessa on kuvattu Lappeenrannan kaupungin Valitsen itse- ehkäisevän päihdetyön hanketta sekä eri prosesseja vuonna 2007. Raportissa esitellään myös projektin keskeisiä tuloksia, tunnuslukuja ja esitellään johtopäätöksiä.

1. Hankkeen tausta ja tavoitteet

Lappeenrannan kaupunki ja Elämäni Sankari ry allekirjoittivat 15.2.2006 kumppanuussopimuksen alkoholiohjelman (www.alkoholiohjelm.fi) toteuttamisesta Lappeenrannan alueella. Sopimuksessa Elämäni Sankari ry sitoutui toteuttamaan kohdennettua ehkäisevää päihdetyötä Lappeenrannan yläasteiden oppilaille, heidän vanhemmilleen ja yhteistyöverkostolle.

kuva 1; Valitsen itse-hankkeen verkostoa

Hankkeen tavoitteena on:

1. lisätä kohderyhmän valmiuksia elämänhallintaan
2. vahvistaa kielteistä asennoitumista päihteisiin
3. vähentää sekä lopettaa päihteiden käyttöä
4. edistää terveyskäyttäytymistä ja lisätä päivittäistä liikuntaa
5. tukea ja vahvistaa vanhempia/huoltajia kasvatustehtävässä (koti on tärkein ehkäisevän päihdetyön ”yksikkö”)
6. tukea koulujen päihdeohjelman ja terveystiedon toteutumista käytännössä

7. tukea oppilashuoltoryhmien toimintaa

8. tukea ja kehittää alueellista ehkäisevää päihdetyötä

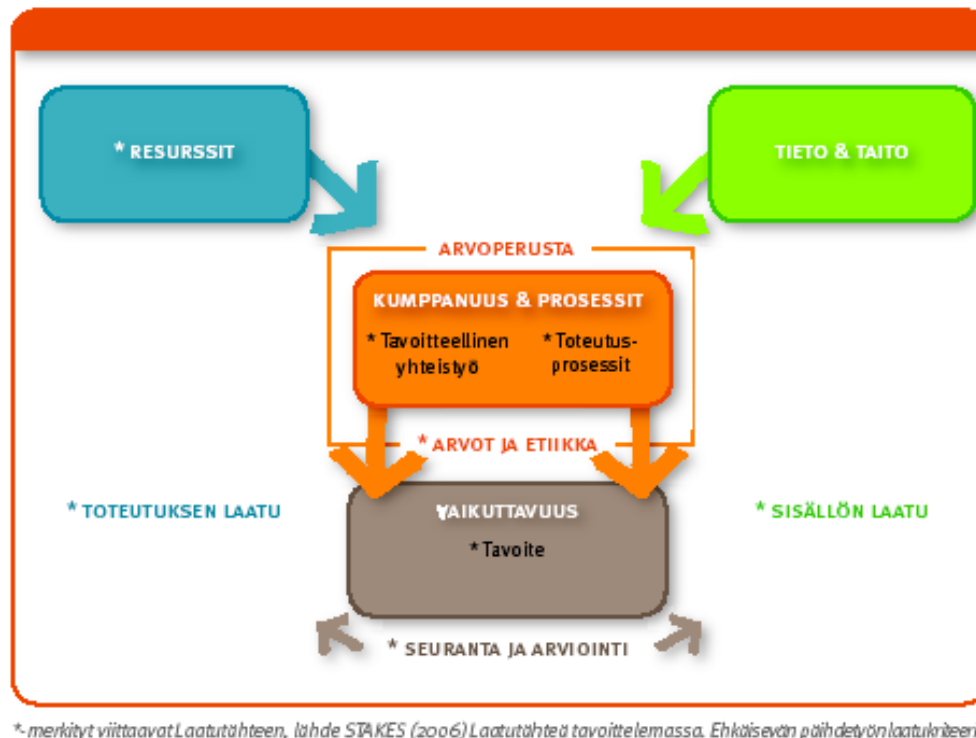
Hankkeen projektiteoria:

PROJEKTIN TOIMINTA	OLETETTU MUUTOSMEKANISMI	OLETETTU MUUTOS	TAVOITELTU VAIKUTUS
vapaa-ajan-toiminta - leirit - kerhot - retket - illanvietot - tapahtumat - nuorisotila	päihdekasvatus ja ehkäisevä toiminta luonteva osa nuorten päivittäistä elämänasennetta ja elinpiiriä lapsilla ja nuorilla päihteettömiä ajanvieron mahdollisuuksia	muutokset lasten ja nuorten asenteissa	<i>lasten ja nuorten</i>
koulutus - vanhempainillat - hyvinvointikyselyllä fokuoitu valmennus kouluissa - koulutus yhteistyöverkostolle	lasten ja nuorten kanssa tekemisissä olevien aikuisten tietotaito vahvistuu kasvattajat / aikuiset saavat tukea kasvatus- ja päihdetyöhön syntyy koulujen toimintatapoihin sopivia toimintamalleja päihdekasvatukseen	muutokset aikuisten asenteissa ja omassa kasvattajaroolissa muutokset vanhempien ja aikuisten verkottumisessa muutokset koulujen ja oppilaitosten päihdetyössä	<i>päihde- kokeilujen ja päihteiden käytön vähene-</i>
alueellinen yht.toiminta - aikuiset järjestävät toimintaa - yhteistyöryhmät	päihteistä lapsille ja nuorille tuleva viesti yhdenmukainen eri toimijat valmiita toimimaan yhdessä ja antamaan resursseja yhteisen asian vuoksi	yhteistoimintamalli osallisuus ja vastuunotto päihteiden saatavuus vähenee	<i>minen</i>

2. Hankkeen kehyskriteerit

Hanke tähtää sidosryhmien omien voimavarojen käyttöön. Sidoryhmiä ovat yläasteiden oppilaat, vanhemmat/huoltajat, peruskoulut, Lappeenrannan kaupungin eri hallintokunnat, järjestöt, seurakunnat, yritykset, muut viranomaistahot, vapaaehtoiset jne. Kaikilla hankkeeseen mukaan tulevilla on osallistumisen ja/tai vaikuttamisen mahdollisuus hankkeen sisältöön. Raittiustoimi vastaa hankkeen toimintojen koordinoinnista (toteuttaminen, seuranta ja arviointi). Hankkeen tarve on perusteltu sillä, että osallistava ja tavoitteellinen ehkäisevä päihdetyö on myös vaikuttavaa. Hankkeen avulla on saatu luotua alueellinen toimintamalli ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen. Toimintamalli kuvataan vuonna 2008. Ehkäisevän päihdetyön alueellinen koordinaatio poistaa päällekkäisiä toimintoja ja yhdistää tehokkaasti alueelliset resurssit integroiden ne palvelujärjestelmään. Lappeenrannan alueelta olemassa oleva tieto (esim. alueprofiili, terveystavat) on vaikuttanut siihen, minkälaisia toteutusprosesseja hankkeeseen on valittu.

Ehkäisevän päihdetyön toiminnot on integroitu toisaalta palvelujärjestelmään ja muiden tukiverkostojen (yhdistykset ym.) toimintoihin sekä toisaalta alueen asukkaiden ja palveluja käyttävien sosiaaliseen sekä kulttuuriseen ympäristöön. Kaikessa toiminnassa pyritään tehokkaaseen ja tarkoituksen mukaiseen toimijoiden yhdistämiseen (verkotot) sekä tasavertaiseen vuorovaikutukseen. Hankkeen resurssit käsittävät varsinaisen hankerahoituksen ja eri toimijoiden käyttämät resurssit (mm. ajan käyttö, tilat jne.).

kuva 3; hankkeen kehikset (Kylmänen 2006)

Hankkeen suunnittelussa on hyödynnetty osallistujien kokemuksesta tietoa sekä ajankohtaista näyttöön perustuvaa tietoa. Hankkeen tavoitteisiin pääsyä arvioidaan mm. seuranta- ja palautekyselyjen avulla. Lasten ja nuorten sekä heidän sidosryhmissä tapahtuneita laadullisia muutoksia voidaan mitata samalle kohderyhmälle pitkäjänteisesti tehdyillä kyselyillä. Vuonna 2007 on toteutettu laaja oppilaiden vanhemmille suunnattu kysely, joka analysoidaan ja huomioidaan vuoden 2008 toiminnassa. Saatuja tuloksia voidaan verrata myös Stakesin tekemiin kouluterveyskyselyjen tuloksiin, mutta ennen kaikkea toistettavuudella hankkeessa jo aiemmin kerättyihin tuloksiin.

3. Hankkeen rakennekriteerit

Valitsen itse -ehkäisevän päihdetyön hankkeen hyödynsaajat muodostuvat Lappeenrannan alueen asukkaista, kohdennetun työskentelyn kohderyhmistä (mm. oppilaat, vanhemmat, opiskelijat, yhteistyöorganisaatiot), palvelujärjestelmästä sekä hankkeen toteuttajista.

Toimintaprosessien suunnittelussa on hyödynnetty toimijoiden kokemusperäinen tieto sekä taito. Tietoperustana on tutkimukset (kouluterveyskyselyt) sekä projektissa kerätty tuore tieto (hyvinvointikyselyt, palautteet jne.). Toimintaprosessien aikataulutuksessa on huomioitu projektin kokonaisaikataulu siten, että toiminnot aikataulutettu (kalenteri) pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti.

3.1. Kohdennettu työskentely peruskouluissa

Yhteistyöperuskoulut vuonna 2007 (syksy 2007: erillisten vanhempainillan sijasta järjestettiin kaikkien peruskoulujen yhteinen aluefoorumi ehkäisevän päihdetyön viikolla):

Koulu	Oppilaiden määrä
Kimpisen koulu	415
Lauritsalan koulu	148
Lönnrotin koulu	70
Kesämäenrinteen koulu	450
Sammonlahden koulu	106
Armilan koulu	102
Itä-Suomen koulu	25

Aluefoorumiin ja kevään vanhempainiltoihin osallistui yhteensä 230 henkilöä.

Lappeenrannan yläkoulut ovat vastanneet kolmeen hyvinvointikyselyyn vuosina 2006-2007. Ensimmäinen toteutettiin keväällä 2006 (1580 vastaajaa), toinen syksyllä 2006 (1563 vastaajaa) ja kolmas syksyllä 2007 (1709 vastaajaa). Hyvinvointikyselyjä käytettiin peruskoulujen kohdennettujen työskentelyjen taustatietona, henkilöstön koulutuksissa sekä vanhempainiltojen pohjana. Hyvinvointikyselyjen keskeiset tulokset on esitelty tiedotustilaisuuksissa ja koulukohtaiset tulokset on toimitettu peruskouluille, joissa niitä voidaan hyödyntää mm. terveystiedon opetuksessa. Koko toimintaprosessissa käytettiin tukena hankkeen hyvinvointikyselyä ja Stakesin kouluterveyskyselyä (2004 ja 2006 sekä seuraava vuonna 2008). Hyvinvointikysely toteutettiin internet-kyselynä, jossa oppilaat vastaavat anonymisti (esim. koulun ATK-luokassa) kyselykaavakkeeseen.

Tulokset käytiin kootusti läpi peruskoulujen terveystiedon opettajien koulutustilaisuuksissa, lisäksi peruskoulujen oppilashuoltoryhmillä oli mahdollisuus varata erillinen tilaisuus Elämäni Sankari ry:n työntekijöiden kanssa. Tulosten perusteella suunniteltiin kouluilla tehtävä varsinainen tuntityöskentely oppilaiden kanssa.

Kyselyissä päästiin myös vertailemaan vuoden aikana peruskoululaisien hyvinvoinnissa tapahtuneita muutoksia, jotka on esitelty tässä raportissa myöhemmin. Vanhemmille suunnatun kyselyn (629 vastaajaa) tuloksia käytettiin ehkäisevän päihdetyön teemaviikon aluefoorumissa ja tuloksia tullaan käyttämään myös hankkeessa jatkossakin.

3.1.1. Tarkempi kuvaus kohdennetusta työskentelystä

Kohdennettu ehkäisevä päihdetyö ja teemaviikot toteutettiin yläkouluilla ja yhdessä lukiossa. Teemaviikkoihin liitettiin keväällä erilliset vanhempainillat ja syksyllä kaikille avoin aluefoorumi. Peruskouluissa kohdennettu työskentely toteutettiin 7. luokkien oppilaille ja Kesämäenrinteen koulussa myös luokkatasoille 8.-9., muissa yläkouluissa 8.-9.luokkien päihdeasioiden käsittely on integroitu toistaiseksi mm. koulujen terveystiedon opetuksessa. Osalla yläkouluista järjestettiin myös teemaviikkoon kuuluva päihteetöntä asennetta ja päivittäistä liikkumista lisäävä Sankari-sählyturnaus. Oppilailta kerättiin myös palautteet työskentelyn osalta. Kohdennetussa työskentelyssä oppilaille esiteltiin hyvinvointikyselyn tuottamia tuloksia ja heidän kanssaan keskusteltiin johtopäätöksistä. Keskusteluissa oppilailla oli käytössään interaktiivinen äänestyslaitteisto, jota käytettiin siten että oppilaille heijastettiin kysymyksiä tai väittämiä videotykillä valkokankaalle. Oppilaat vastasivat valitsemalla äänestyslaitteesta sopivan vaihtoehdon ja tulos heijastettiin tämän jälkeen kaikkien nähtäväksi. Tuloksesta keskusteltiin oppilaiden kanssa ja näin toteutettiin samalla ryhmään/yksilöön kohdistunut lyhytneuvonta (ryhmäinterventio). Tukimateriaalina käytettiin (keskustelun virittäjä) kahta Elämäni Sankari ry:n tuottamaa lyhytelokuvaa. Opettajilla oli mahdollisuus osallistua kohdennetun työskentelyn tilaisuuksiin. Oppilaiden palautteet kerättiin noin viikko kohtaamisten jälkeen.

7. luokkien tuntityöskentelyssä pääpaino oli tupakoinnissa ja alkoholin käytössä. Muilla luokka-asteilla käsiteltiin myös huumausainekysymyksiä mm. kannabiksen käytön osalta. Päihteiden käytön vaikutuksia pohdittiin mm. terveyden, ihmissuhteiden ja vastuun kannalta. Nuorten kanssa käytiin läpi tupakoinnin lopettamista ja sen vaikeutta sekä

riippuvuutta. Alkoholien käytöstä puhuttaessa käytiin läpi yleisiä asenteita, vastuuta itsestään ja kavereista sekä lakikysymyksiä.

Teemaviikkojen sisällä pelattiin koulukohtaiset Sankarisähly –turnaukset ja Lauritsalan koulussa toteutettiin liikuntaseikkailu kilpailu, jossa osallistujat keräsivät liikuntasuoritteita henkilökohtaisille liikuntakorteilleen. Sankarisählyn tavoitteena on lisätä päivittäistä liikuntaa ja edistää sosiaalisuutta luokan sisällä sekä kohottaa luokan yhteishenkeä.

Kohdennetussa työskentelyssä peruskoulujen vastuu liittyi tilojen järjestelyihin sekä aikataulutukseen ja ryhmien ohjaukseen tilaisuuksiin. Elämäni Sankari ry vastasi kohdennetun työskentelyn sisällöllisestä toteutuksesta ja keskusteluista oppilaiden sekä vanhempien kanssa. Työtehtävien ja vastuunjako hankkeessa toteutettiin siten, että lähtökohtana oli muodostaa lyhytkestoisesta hankkeesta pysyvä hyöty peruskoulujen ehkäisevälle päihdetyölle. Peruskoulujen tehtävät täsmennettiin kohdistuvan hankkeen sisällön hyödynnettävyyteen organisaatioissa. Hyötyä voitiin maksimoida siten, että oppilashuoltoryhmä ja oppilasterveydenhuolto saivat täydentävää tietoa omien tehtävien suorittamiseen.

3.2. Vanhempainillat peruskouluissa

Keväällä järjestettiin kaksi vanhempainiltaa, jossa käsiteltiin työskentelyjen tuloksia sekä tuettiin vanhempia kasvatustehtävässä. Osallistujille esiteltiin koulukohtaisia tuloksia sekä kerrottiin kohdennetun työskentelyn sisällöstä. Koulujen vanhempainillat olivat hyviä tilaisuuksia käsitellä päihteisiin liittyviä kysymyksiä yhdessä vanhempien kanssa, toisaalta osallistujamäärät koettiin pieniksi. Hyvinvointikyselyjen tulokset ja nuorten parissa toteutetun kohdennetun työskentelyn kokemukset tarjosivat vanhemmille tarpeellista ajankohtaista tietoa. Paras asiantuntemus löytyi kuitenkin vanhemmista itsestään ja ensisijaisesti heille tarjottiin tukea kasvatukseen. Vanhemmat tuottivat kannanoton, että nuorella on oikeus päihteettömään elämään. Tilaisuuksissa keskusteltiin mm. miten toimitaan ongelmatilanteissa. Syksyllä järjestettiin yksi yhteinen tilaisuus vanhemmille (aluefoorumi) johon oli pyydetty panelisteja nuorista, vanhemmista ja toimijoista. Tilaisuudessa vertailtiin mm. vanhempien käsityksiä lasten hyvinvoinnista sekä esiteltiin syksyn hyvinvointikyselyn tuloksia. Alueelliset toimijat kommentoivat myös omia näkemyksiään mm. nuorisotyön ja poliisin näkökulmista.

Vanhemmille tehtyyn kyselyyn vastasi 629 henkilöä. Kysely analysoidaan vuonna 2008 ja siihen liitetään myös ylemmän ammattikorkeakoulun tutkimustyö. Tutkimustyön lisäksi julkaistaan artikkeli. Kysely toteutettiin siten, että kaikkien koulujen oppilaiden vanhemmille lähetettiin joko sähköpostikysely tai lomake kirjeitse.

3.3. Kohdennettu työskentely lukiossa

Kimpisen lukiossa toteutettiin pilottihankkeena kohdennettu ehkäisevä päihdetyö 1. ja 2. vuosikursseille. Menetelmä oli sama kuin peruskouluissa, mutta purkutilanteessa opiskelijat koottiin vuosikursseittain samaan tilaisuuteen. Opiskelijoiden hyvinvointikyselyjä ei esitellä tässä raportissa eettisistä syistä johtuen, sillä muita lukioita ei kyselyyn osallistunut. Hyvinvointikysely poikkesi jonkin verran peruskoululaisten kyselyistä. Siihen oli lisätty mm. alkoholin käyttöön ja seksielämään liittyvä kysymys sekä alkoholin käyttöön ja liikenteeseen liittyvä kysymys. Hyvinvointikyselyn tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa mm. terveystiedon opetuksessa. Tilaisuuksiin osallistui 177 opiskelijaa.

3.4. Kohdennettu työskentely seurakunnassa

Ehkäisevä päihdetyö seurakunnassa tukee alueellista alkoholiohjelmaa sekä ehkäisee nuorten päihteiden käyttöä. Rippikouluikä on merkittävä virstanpylväs nuoren alaikäisen suhtautumisessa päihteiden käyttöön (Stakes 2006). Hankkeen pilotti seurakuntana vuonna 2007 toimi Lauritsalan seurakunta. Valitsen Itse-hanke toteutti rippikoulutyöhön liittyvää ehkäisevän päihdetyön työskentelyä rippileireillä sekä isosten ja seurakunnan työntekijöiden valmennusohjelmalla. Toukokuussa toteutuneessa valmennuksessa lisättiin osallistujien tietoisuutta päihdeasioista ja korostettiin heidän vastuutaan omassa tehtävässä. Valitsen Itse-hanke vieraili kesäkuussa Lauritsalan seurakunnan rippileireillä ja päivärippikoulussa sekä järjesti teemaan liittyviä keskusteluja toiminnallisen pelin tuella. Toukokuussa toteutettiin Lauritsalan seurakunnassa tilaisuus rippikoululaisten vanhemmille.

Seurakuntayhteistyön tahot ja toiminnot:

Tahot	Toimintoja
Seurakunta	Suunnittelu, toteutus, soveltaminen
Rippikoululaiset	Kohdennettutyöskentely, osallistaminen toimintaan

Opettajat, nuorisotyöntekijät ja muu henkilökunta sekä isokset	Koulutus, soveltaminen omassa työssä
Seurakunnan päihdeohjelma	Toiminta tukee päihdeohjelman/-strategian toteuttamista
Vanhemmat/huoltajat	Kohdennettu työskentely tai esim. tiedotus
Alueellinen palvelujärjestelmä ja verkosto	Palvelujärjestelmän tarkoituksen mukainen käyttö, integrointi
Elämäni Sankari ry	Seurakunnan ehkäisevän päihdetyön asiantuntijataho, ryhmäinterventiot ja hyvinvointikyselyjen toteutus

Lauritsalan seurakunnan yhteistyössä kohdennettu työskentely toteutui neljällä rippileirillä (168 henkilöä), seurakunnan rippileirien opettajille, nuorisotyöntekijöille ja isosille oli yksi koulutustilaisuus (2 tilaisuutta yhteensä 22 henkilöä). Lisäksi vanhemmille järjestettiin erillinen iltatilaisuus johon osallitui 60 henkilöä.

4. Keskeisiä hyvinvointikyselyjen tuloksia vuodelta 2007 vertailtuna aiempiin hyvinvointikyselyihin

Kohdennetun työskentelyn eräänä tietoperustana olivat koulukohtaiset hyvinvointikyselyt. Kaikkiaan hyvinvointikyselyyn vastasi tänä syksynä 1.709 oppilasta. Kyselyjen hyöty perustui siihen, että työskentelyssä hyödynnettiin tuoretta tietoa. Lisäarvona on se, että alueellisen ehkäisevän päihdetyön keinoja sekä tavoitteita päästää kehittämään ja mittaamaan pitkällä aikavälillä. Myös se että kyselyyn vastaavat 7. luokkien oppilaat, jotka eivät vastaa kansallisiin kyselyihin, on erityinen lisäarvo. Hankkeen toimintamalli soveltuu myös kouluterveyskyselyn (Stakes) jalkauttamiseen.

Keskeiset tulokset lyhyesti:

- Lappeenrantaalaisten nuorten humalajuominen on hieman vähentynyt. Kysymykseen käytätkö alkoholia koskaan tosi humalaan asti 73,7 prosenttia kaikista nuorista vastasi ”en koskaan”. En koskaan -vastauksia tuli 3,5 prosenttia enemmän kuin syksyllä 2006. Runsas viidennes nuorista kertoi käyttävänsä alkoholia kerran, kaksi

kuukaudessa tai harvemmin. Näidenkin nuorten määrä oli hieman vähentynyt syksystä 2006.

- Huumausaineiden tarjonta ja nuorten kiinnostus kokeilla huumeita ovat vähentyneet. Huumeita, lähinnä hassista, kertoo käyttävänsä noin kolmekymmentä nuorta. Kyselyn mukaan huumeita on tarjottu noin yhdeksälle prosentille koululaisista. Suurinta osaa nuorista eli 93,3 prosenttia ei kiinnosta kokeilla huumeita. Luvut ovat hieman parempia vuoteen 2006 verrattuna.
- Raittiiden määrät olivat kohonneet (70,2 % - 73,7 %) ja alkoholia käyttävien määrätkin vähentyneet. Ainoana poikkeuksena kerran viikossa / useammin käyttävät oli pysynyt samana n. 5 % kaikista vastaajista.
- Raittius näkyy erityisesti syksyn 2007 8. luokkalaisissa eli 14–15-vuotiaissa nuorissa. 77,6 prosenttia 8. luokkalaisista vastasi, että ei juo itseään koskaan tosi humalaan. Syksyllä 2006 vastaava luku oli 69 prosenttia.
- Myös tupakointi on 8. luokkalaisten keskuudessa hieman vähentynyt.
- Noin 14 % yläkoulujen oppilaista ilmoittaa tupakoivansa. Luokkatasoja tarkastellessa erot ovat kuitenkin merkittävät. Yleisesti tupakointi on vähenemässä peruskouluissa (Stakes 2004-2006) ja niin oli myös Lappeenrannassa, nuuskan käyttö oli myös vähentynyt.
- Yhä useamman nuoren vanhempi tietää, missä ja kenen kanssa nuori viettää vapaa-aikaansa. Suojaavina tekijöinä ovat mm. seikat jossa vanhemmat tietävät pääsääntöisesti missä lapsi viettää vapaa-aikaansa (88,5 %) ja kenen kanssa (88,2 %). Tietoisuus lasten tekemisistä oli hieman lisääntynyt. Ne vastaajat, jotka ilmoittivat etteivät vanhemmat näitä asioita tiedä, käyttivät esim. alkoholia humalahakuisesti muita vastaajia enemmän tai useammin
- Kodeissa on keskusteltu päihteisiin liittyvistä asioista enemmän kuin syksyllä 2006 ja vanhemmat eivät hyväksy lastensa alkoholin käyttöä. Lisäksi luvan antaminen alkoholin käytölle oli vähentynyt.
- Hyvinvointikysely näyttää myös sen muutoksen, joka tapahtuu 7. luokalta 9. luokalle siirryttäessä. Muutamassa vuodessa nuorten tupakointi ja alkoholinkulutus lisääntyvät ja suhtautuminen huumeisiin lievenee.
- Suurin murros ajoittuu 8. ja 9. luokan välille aikaan, jolloin nuoret ovat 15–16-vuotiaita.
- Suuri osa vastaajista kokee viettävänsä riittävästi aikaa vanhempiensa kanssa

- Noin 9 % vastaajista kokee, ettei heillä ole ystävää jolle voisi keskustella luottamuksellisesti omista asioistaan.
- Tupakoivilla alkoholin käyttö humalahakuisesti on yleisempää kuin muilla.
- Suurin osa vastaajista ilmoitti, että heillä on jokin säännöllinen harrastus. Harrastuneisuus oli myös lisääntynyt syksyn 2006 kyselystä.
- Peruskoulun oppilaissa on niitä, jotka ovat impanneet sekä käyttäneet lääkkeitä päihtymistarkoituksessa.

Kommentteja tuloksista: Lappeenrannan tulokset kertovat osaltaan nuorten arvomaailman muutoksesta. Jo muutaman vuoden ajan on muun muassa Stakesin kouluterveystutkimuksista voinut havaita, että nuoret ovat raitistumassa ja asenne päihteisiin on tiukentunut. Toisaalta hyvinvointikysely kertoo myös, että alkoholinkulutus ja muu päihdemyönteisyys kasaantuvat pienelle porukalle, jonka määrä pysyy vakiona. Asiantuntijat puhuvat polarisoitumisesta. Samalla, kun raittiiden nuorten määrä lisääntyy, tietty ryhmä juo alkoholia yhä enemmän. Tärkeää on päästä katkaisemaan kierre mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Valitsen itse -hyvinvointikyselyn tulokset ovat koulukohtaisia ja heti käytössä, joten niitä voidaan myös hyödyntää ehkäisevässä päihdetyössä heti. Yksi suojaavista tekijöistä on juuri se, miten hyvin vanhemmat ovat perillä lapsensa tekemisistä. Syksyn 2007 8. luokkalaiset ovat niitä nuoria, joiden kanssa Valitsen itse -hanke on työskennellyt eniten.

5. Palautteet

Peruskoululaisten palautekyselyyn vastanneista oppilaista koki työskentelyn tarpeellisena tai erittäin tarpeellisena 87,9 %. Vastaajista 77.4 % (syksyllä 74.7 %) ilmoitti saaneensa uutta tietoa päihteistä. Vastaajista 73.9 % (syksyllä 63.3 %) antoi työskentelystä arvosanan erittäin hyvä tai kiitettävä. Vastaajista 82.2 % (syksyllä 80 %) piti oppitunneilla käytettyjä elokuvia hyödyllisinä työskentelyssä ja 10.9 % ei osannut sanoa oliko filmi hyödyllinen.

Lukiolaisilta kerättiin mielipide siitä, kuinka tärkeänä he kokevat päihteistä keskustelun koulussaan. Vastaajista 88 % piti keskusteluja erittäin tärkeänä tai tärkeänä.

Yhteistyö peruskouluista kerättiin palaute vuoden 2006 osalta. Kyselyyn pyydettiin vastaamaan koulujen rehtorit yhteistyössä hankkeen yhdyshenkilön kanssa (esim. terveystiedon opettajat). Yhteistyöstä koulut arvioivat että Valitsen Itse-hankeessa on riittävästi sisältöjä ja toimintaa on riittävästi. Nuorten osallisuus arvioitiin korkeaksi interaktiivisen menetelmän, hyvinvointikyselyn ja Sankari Sählyn johdosta. Yhteistyön tavoitteet saavutettiin myös hyvin. Yhteistyön vaikuttavuutta arvioitaessa hankkeen arvioitiin tukevan perheitä ja nuorten kasvua, myös kohderyhmän tavoitettavuutta pidettiin hyvänä. Hankkeen vaikutusta nuorten päihteiden käyttöön ei osattu arvioida. Hankkeen koordinointi, ohjaus ja vaikuttaminen arvioitiin siten, että hankkeen tavoitteet ovat selvät ja koulut pääsevät vaikuttamaan hankkeen sisältöihin. Hankkeen suunnitelmat toteutuvat koulujen mielestä hyvin ja koulut ovat myös sitoutuneita hankkeeseen. Koulut ilmoittivat hyödyntävänsä hanketta terveystiedon opetuksessa sekä oppilashuoltoryhmissä. Resurssointia arvioitaessa koulut ilmoittivat toiminnan olevan riittävän laajaa ja suunnittelun olleen hyvää. Hanke koetaan tarpeita vastaavaksi ja koulut ovat mielestään panostaneet aikaresursseja riittävästi. Suuri osa koki, että hanke ei vie henkilöstön resursseja varsinaiselta työltä.

6. Seurantaryhmä

Valitsen itse hankkeen johtoryhmän muodostaa Raittiustoimisto sekä Elämäni Sankari ry. Hankkeelle perustettiin keväällä 2007 seurantaryhmä, jossa on myös koulujen edustus mukana. Seurantaryhmän tehtävänä on ohjata hanketta ja tuottaa käytännön työvälineitä koulujen pitkäjänteiseen ehkäisevään päihdetyöhön. Seurantaryhmässä on johtoryhmän lisäksi edustettuna Armilan koulu, Kesämäenrinteen koulu ja Kimpisen koulu.

6. Johtopäätöksiä ja jatkosuunnitelma

Vanhemmat, mutta myös esim. opettajat, kouluterveydenhoitajat sekä nuorisotyöntekijät ovat lasten ja nuorten elämästä välittömimmin vastuussa olevia lähiaikuisia. Heidän tehtävänä on luoda keskinäiseen luottamukseen ja tasavertaisuuteen perustuvat yhteistyökäytännöt lasten ja nuorten elämää koskevissa kysymyksissä. Kaiken kaikkiaan ehkäisevää työtä tekevältä aikuiselta vaaditaan lasten ja nuorten elämäntilanteiden ja asenteiden tiedostamista sekä kannustavaa suhtautumista. Samalla hänen on tiedostettava oma vastuunsa lapsen ja nuoren kasvun mallina. Toimintaedellytyksiä voidaan parantaa alueellisella verkostotyöskentelyllä (terveys-, nuoriso-, opetus- ja sosiaalityö). Omaan osaamista ja yhteistyötä voidaan vahvistaa myös täydennyskoulutuksen avulla.

6.1. Vanhempainillat

Hankkeessa järjestettyihin koulukohtaisiin vanhempainiltoihin ei ole saatu toivottua osallistujamäärää paikalle. Ehkäisevän päihdetyön teemaviikolla järjestettyyn aluefoorumiin osallistui myös odotettua vähemmän vanhempia. Jatkossa nämä tilaisuudet on saatava koulujen toimintasuunnitelmiin kalenteroitua.

6.2. Peruskoulujen oppilaat

Hankkeessa kehitetty ehkäisevän päihdetyön toimintamalli peruskouluihin on saanut positiivisen arvion. Jatkossa kohdennettu työskentely tulee laajentaa käsittämään kaikilla peruskouluilla myös 8. ja 9.luokat. Tämä voidaan toteuttaa vuonna 2008.

6.3. Hyvinvointikyselyt

Hyvinvointikysely on riittävän kattava kohdennetun työskentelyn tietopohjaksi sekä täydentämään Stakesin kouluterveyskyselyn jalkauttamista. Syksyllä 2007 saatiin verrokkitietoa hankkeeseen osallistuneilta oppilailta. Keväällä 2008 toteutuu Stakesin kouluterveyskysely.

6.4. Lukiot

Lukioissa voidaan toteuttaa ehkäisevä päihdetyö keväällä pilotoidulla toimintamallilla. Kohdennettu työskentely täytyy liittää osaksi lukuvuoden toimintasuunnitelmaa, jolloin aikatauluongelmilta vältytään.

6.5. Terveystieto

Hankkeen yhteistyökoulut kootaan jatkossakin yhteiseen tilaisuuteen hyvinvointikyselyjen valmistuttua. Terveystieto on keskeinen oppiaine, jossa hanketta voidaan hyödyntää tehokkaasti. Hankkeessa järjestetään jatkossakin tiedotustilaisuuksia terveystiedosta vastaaville, mutta kouluihin muodostettava terveystiimi integroisi hankkeen toiminnan pysyväksi osaksi koulujen toimintaa. Terveystiimi suunnittelee lukuvuoden terveystiedon opetuksen sekä rakentaa koulukohtaisen ehkäisevän päihdetyön ”vuosikellon”. Vuosikello on toimintasuunnitelma johon sitoudutaan. Myös koulujen opettajille sekä muulle henkilöstölle tulee järjestää tiedotustilaisuuksia hankkeeseen liittyen.

6.6. Seurakunta

Seurakuntayhteistyöstä saatiin kirjattua kokemukset kesän 2007 jälkeen. Ehkäisevä päihdetyö tulee laajentaa systemaattisena ja koordinoituna kaikkiin Lappeenrannan seurakuntiin vuoden 2008 aikana. Nyt käynnistynyt yhteistyö jatkuu siten, että rippileireillä toteutuva ehkäisevä päihdetyö mallennetaan keväällä 2008.

6.7. Koordinointi

Hankkeen koordinointi on erittäin tärkeää. Teemaviikkojen ohjeistus, viestintä ja tiedotus ovat merkittävässä roolissa. Hankkeeseen osallistuvien työnjaon määrittely ts. tehtävien täsmentäminen suunnittelussa, toteuttamisessa ja seurannassa korostuu jatkossakin. Hankkeen vaikuttavuutta päästään jatkossa mittaamaan, kun suunnitellut toiminnot saadaan kokonaisuudessaan käynnistettyä ja hankkeen sovellukset ovat osin tai kokonaan hyödynnettävissä toimintaympäristössään.

Hankkeeseen palkataan projektityöntekijä helmikuun alusta 2008.

6.9. Vaikuttavuus

Hanke rekisteröitiin kesäkuussa 2007 Stakesin hyvien käytäntöjen rekisteriin.

Hankkeen terveys- ja hyvinvointivaikuttavuutta ei voi tässä vaiheessa arvioida, mutta mikäli kohderyhmästä tai sen sidosryhmistä pystytään ehkäisemään tai pysäyttämään esim. yksikin huumausaineiden ongelmakäyttöön johtava kehitys, yhteiskunnan säästöt ovat miljoonia euroja puhumattakaan inhimillisistä kärsimyksistä. Yhteistyön sovellukset ovat osin tai kokonaan on hyödynnettävissä toimintaympäristössä (valtakunnallinen, alueellinen, ryhmä, yksilö). Toimintaprosessin edistävää vaikutus perustuu oppilaitosten osalta erityisesti toimintakulttuurin kehittymisenä, tällöin on mahdollisuuksia saada aikaan pitkäkestoisempia vaikutuksia sekä asenteissa että päihteiden käytössä.

Ehkäisevän päihdetyön tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointiin liittyy vaikeita mittaamisongelmia, joiden takia yksiselitteisiä, objektiivisia tuloksia ei juuri ole mahdollista saada. Kohdennetun työskentelyn mini-interventioiden osalta yksilökohtaisten tulosten ja vaikutusten osoittaminen edellyttäisi etukäteismittauksen lisäksi seurantamittauksia pitemmän aikavälin kuluessa. Tämän lisäksi pitäisi vaikuttavuuden arvioinnissa kyetä sulkemaan pois muut vaikuttavat tekijät. Suuntaa-antavia tietoja vaikuttavuudesta saadaan seurantatiedoista, joista käy ilmi tavoitetut osanottajat, edelleen osanottajien palaute antaa viitteitä ”viestin perillemenosta”. Yksilötason vaikuttavuuden lisäksi on erittäin merkittävää palvelujärjestelmään kohdistuvat vaikutukset, alueellisen ehkäisevän päihdetyön toimijaverkoston yhteistyön ja toimintakulttuurin kehittyminen (kuva).

7. Toiminnot vuonna 2008

Hankkeen viimeinen toimintavuosi käynnistyy, tässä toiminnot lyhyesti kalenteroituna:

- toimintamallien kuvaus: peruskoulu, rippikoulu
- kohdennettu ehkäisevä päihdetyö peruskouluissa ja rippileireillä
- vertaisvalistuksen toteutus mm. päihdepelin tuella
- vanhempienkyselyn analysointi

- dokumentointi arviointia varten: työmateriaali, palautetieto
- arviointi: lasten ja nuorten päihdekokeilut ja käyttö, ehkäisevän päihdetyön toimintamalli joka soveltuu olosuhteisiin ja joka olisi otettavissa käyttöön muilla vastaavilla alueilla, toimitaan suorassa suhteessa lapsiin ja nuoriin, toimitaan pääasiassa heille tärkeiden lähisuhteiden kautta (vanhemmat ja muut elinpiirissä tärkeät aikuiset), ehkäisevää päihdekasvatusta edistetään integroimalla ehkäisevä päihdetyö toimintaympäristöihin (esim. koulu, nuorisotyö) sekä tukemalla vanhemmuutta ja aikuisten yleistä kasvattajaroolia
- Stakesin kouluterveyskysely keväällä 2008 ja hankkeen hyvinvointikysely syksyllä 2008
- Päätösseminaari

Valitsen itse-hankkeen vuosikalenteri 2008

Kuukausi	Toiminta
tammikuu	suunnittelukokoukset, aikataulut keväälle 2008
helmikuu	kohdennettu ehkäisevä päihdetyö, vanhempainilta, hankkeen arviointi, vanhempien kyselyjen analyysi, rippikoulumallin kuvaus
maaliskuu	kohdennettu ehkäisevä päihdetyö, vanhempainilta, hankkeen arviointi
huhtikuu	kohdennettu ehkäisevä päihdetyö, vanhempainilta, hankkeen arviointi, artikkeli, hankkeen arviointi
toukokuu	kohdennettu ehkäisevä päihdetyö, II Sankari-turnaus, ohjausryhmä, syksyn aikataulut kouluille, hankkeen arviointi
kesäkuu	koulujen ehkäisevän päihdetyön kuvaus valmis
heinäkuu	
elokuu	suunnittelukokous, esitiedot Stakesista, ohjausryhmä
syyskuu	koulujen terveystiedosta vastaavien työkokous, Stakesin kouluterveyskyselyjen tulosten tarkastelu, hankkeen arviointi
lokakuu	kohdennettu ehkäisevä päihdetyö/teemaviikko, aluefoorumi, artikkeli, hankkeen arviointi
marraskuu	loppuseminaari, tulosten esittely, hankkeen arviointi
joulukuu	ohjausryhmä, loppuraportti, julkaisut

Lappeenrannassa tammikuussa 2008

Petri Kylmänen
aluevastaava
Elämäni Sankari ry
puh. 0400 936436
petri.kylmanen@moodhouse.fi